

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор Класичної гімназії
при Львівському національному
університеті імені І.Франка
Джала Ю.С.
15 вересня 2020 р.

Інструкція № 6
з охорони праці при проведенні екскурсій,
туристичних походів, культпоходів у театр та
кінотеатр

I. Загальні положення

1. Для проведення екскурсій обов'язково повинен бути визначений керівник групи (з розрахунку 1 дорослий на 10 дітей), який відповідає, згідно з наказом, за збереження та здоров'я дітей.
2. Проведення екскурсій, культпоходів виконується тільки у світлу пору доби і за сприятливих ПОРОДНИХ умов.
3. Перед проведенням екскурсії до лісу, річки, озера, парку її керівник ретельно обстежує ту ділянку лісу, озера, річки, куди будуть вирушати діти, вибирає місце, де немає небезпеки нападу хижаків, отруйних тварин (змій), де немає трясовин.
4. У театр та кінотеатр категорично заборонено брати учням вогнезапальні речовини, сигарети. В цих закладах не дозволяється стрибати, бігати, вести себе нетактовно, жувати, лузати насіння, шелестіти папером, їсти.
5. Якщо для перевезення учнів до місця екскурсії використовується громадський транспорт, посадку здійснюють групами під керівництвом дорослого. При цьому в транспортні засоби входять спочатку учні, а потім особа, яка керує ними. У такому самому порядку здійснюється й висадка дітей з транспортного засобу.
6. Для вивчення флори або фауни водоймища необхідно заздалегідь вибрати те місце, де його глибина настільки мала, що вбереже від нещасних випадків. Входити у воду учням забороняється. Для ознайомлення з живими об'єктами водоймища використовуються сачки на довгих палках. Користуватися човнами або містками, розміщеними над глибокими місцями водоймищ, категорично забороняється.
7. Перед тим, як організувати екскурсію, треба ознайомити учнів з

вимогами охорони природи, з місцевими отруйними рослинами, такими, як дурман, блекота, вовче лико, бліда поганка тощо, і категорично заборонити пробувати на смак будь-яку рослину з зібраного матеріалу. Необхідно ознайомити учасників екскурсій з місцевими отруйними тваринами (зміями, павукоподібними, членистоногими), переносниками (наприклад, гризунами) або передавачами (кліщами, комахами) інфекційних захворювань.

Щоб не сталось отруєння, потрібно:

1. Не їсти і навіть не пробувати дикорослі ягоди, плоди, кореневища, бульби, якщо немає впевненості, що вони їстівні.

2. Не залишати без нагляду учнів.

3. Учням і дорослим не слід довго перебувати біля рослин, що виділяють леткі отруйні речовини (багно болотяне, дурман, ясенець та інші).

4. Не варто брати в рот будь-яку травинку, листочки, колоски - їх випадково можна зірвати з отруйної речовини.

5. Після збору гербарія або лікарських трав слід вимити руки з милом.

8. На екскурсію діти повинні виходити в міцному взутті і спортивних костюмах, щоб захистити ноги від механічних пошкоджень сучками, хмизом, колючими рослинами, гострим камінням, осколками скла, а також від укусів отруйних тварин (наприклад, змій). Категорично забороняється учням під час екскурсій знімати взуття і ходити босоніж.

Одяг має бути зручним, легким і просторим без тугих ременів і шнурів. Якщо передбачається ночівля, потрібні теплі речі. На випадок дощу треба мати плащ. Навесні і восени доцільно одягати легку куртку з капюшоном, взимку - утеплену куртку. Взимку важливо не одягатись надто тепло, бо важкий одяг заважає рухатись, а в такому разі людина швидше мерзне. Штани та білизну краще одягати: влітку - бавовняні та лляні (вони інтенсивніше вбирають вологу, яку випаровує тіло), а взимку - вовняні. Варто уникати штанів з манжетами на холодах - за манжети потрапляють гіллячки, листя, пісок тощо. Мокрий одяг при першій же можливості треба ретельно просушити.

Спідниці та сукні для лісу менш зручні, за винятком хіба що короткочасних літніх поїздок у приміський ліс.

Взуття повинно бути міцне, але вже розношене, краще шкіряне. Для мокрої погоди потрібні гумові чоботи (якщо в них потрапить вода, їх витирають зсередини тканиною або сухим сіном). У теплу пору року можна ходити у туристських черевиках, кросівках, кедах. Для багатоденних мандрівок придатні черевики, для одноденних - кросівки, кеди. В останні вкладають устілки, а поверх звичайних шкарпеток натягають вовняні. Так само роблять взимку, коли взувають черевики або чоботи. На вовняні шкарпетки можна натягти ще одні, з синтетичного матеріалу, щоб вовна не протиралася. Відкрите взуття на екскурсіях не бажане, а взуття на високих підборах взагалі непридатне.

Ранньою весною, пізно восени і взимку зручними можуть виявитись

кирзові чоботи. При ходінні в густій траві по росі, щоб волога не потрапляла в чоботи, на халяву треба випускати холоші.

Щоб шкіряне взуття стало м'яким і не пропускало воду, його протирають лляною олією, а підшви - сумішшю олії з парафіном (1:1). Мокре взуття швидше висохне, якщо напхати в нього сіна, паперу чи покласти всередину тепле каміння.

При ходінні серед мокрих кущів, підліску доцільно одягати фартух з поліетиленової плівки (взагалі, плівку варто завжди мати з собою, бо вона захистить від дощу і від холоду).

9. Не можна дітям пити під час екскурсій воду з відкритих водоймищ, тому кожному з них треба заздалегідь запропонувати взяти з дому питну воду у фляжці або пляшці.

10. Вирушаючи на екскурсію з дітьми, учитель повинен мати при собі похідну аптечку першої допомоги.

11. Розкладати вогнище дозволяється у відведених для цього місцях і тільки керівнику групи. Дітям розпалювати багаття категорично забороняється. Дрова для вогнища не слід рубати, потрібно збирати сухе гілля, уламки стовбурів, хмиз. Не можна рубати сучки, на які спирається повалене дерево, або рубати їх на дереві. У буреломному лісі не припустимо збирати паливо для вогнища в сутінках. Рубати живі ростучі дерева без спеціального дозволу забороняється. Дрібний хмиз годиться для розтопки, він швидко згоряє. Паливо для вогнища заготовляють з сухостійких дерев (бажано без кори). Найкращі дрова - соснові. Ялина, ялиця «стріляють» іскрами, вони можуть пропалити одяг, особливо синтетичний. Береза горить добре, але часто буває сирою або гнилою. Осика, тополя, верба, ялиця швидко згоряють і дають мало жару. Рівно і майже без диму горять суха береза та вільха. Особливий жар дають бук, граб, дуб. Порівняно з шпильковими породами вони повільніше розгоряються, тому їх краще класти у вогнище останніми. Доки вогнище горить, частину дров кладуть біля вогнища, щоб підсихали.

12. Необхідні в лісі речі найкраще скласти в рюкзак. На дно рюкзак кладуть важкі та нерівні речі, до спинки - м'які, зверху - ті, що будуть потрібні в першу чергу. Шлейки рюкзак треба відрегулювати так, щоб нижня частина рюкзак спиралася на крижі, сам він вільно сидів, ремінці не надто тиснули. Коли від рюкзак починають боліти плечі, то під шлейки треба щось підкласти (скажімо, рукавиці). Крім того, рекомендується час від часу відводити рюкзак руками ззаду, знизу, полегшуючи тиснення на спину. Оптимальна маса рюкзак для хлопців - 8-12 кг, для дівчат - 6-8 кг.

13. На екскурсію (похід) слід брати лише найнеобхідніші речі, бо надмірна маса рюкзак призведе до передчасної втоми, до незадоволення мандрівкою. Залежно від тривалості походу найнеобхіднішими речами можуть бути: мило, одеколон, рушник, посуд для води та приготування їжі, ліхтарик, шнур, голка з ниткою, аптечка. Медикаменти найкраще тримати в поліетиленовому мішечку. Керівник туристичного походу чи

екскурсії до лісу, річки озера бере зі собою ніж та сокиру, які повинні зберігатись у чохлах. Учні не повинні брати зі собою гострих чи ріжучих предметів, які становлять небезпеку під час проведення екскурсії чи походів.

14. Територію заповідника, заповідно-мисливського господарства, заказника, резервату, національного парку відвідують, дотримуючись встановлених правил, тому перед відвідуванням такої території треба повідомити адміністрацію, одержати від неї дозвіл, ознайомитись з правилами.

II. Вимоги безпеки перед початком проведення екскурсії, походу

1. Перед початком екскурсії керівник групи зобов'язаний провести бесіду з дітьми ознайомити їх з правилами поведінки і техніки безпеки під час екскурсії, дороги до об'єкта екскурсії (музею, театру, кінотеатру) і дороги після відвідування приміщення, де проходив захід.

2. Перед початком екскурсії необхідно зробити перекличку учнів класу і відмітити присутніх. Для керівництва кожною групою дітей призначається дорослий. Другу перекличку проводять після прибуття на місце екскурсії, третю - перед відправленням у зворотній цілях, четверту - після повернення з екскурсії.

III. Вимоги безпеки під час проведення екскурсії, походу

1. Керівник групи під час екскурсії повинен забезпечити дисципліну серед дітей та дотримання Правил дорожнього руху (під час руху вулицею або під час проїзду в міському транспорті).

2. Під час руху учнів до театру, музею і т. п. треба стежити, щоб учні йшли компактною групою, не розтягувалися і не відходили вбік.

3. Під час руху до об'єкта екскурсії та під час самої екскурсії учні повинні уважно дивитись під ноги, щоб не впасти, та беззаперечно виконувати всі розпорядження керівника групи.

4. Організовані групи дітей крокують тільки тротуарами та пішохідними доріжками, а у разі їх відсутності - краєм проїжджої частини дороги назустріч руху транспортних засобів і тільки у світлу пору доби.

5. При переході залізничних колій, доріг, необхідно зупинити групу, пересвідчитись у відсутності небезпеки і потім найкращим шляхом перевести учнів.

6. Якщо учні побачать вибухонебезпечні предмети, то вони зобов'язані повідомити про це керівника, але не підходити і не торкатись до них руками, а також повідомити про знайдені предмети в органи міліції.

7. Після години ходу потрібен привал на 5-10 хв. На обід робиться великий привал - на годину-півтори. На привалі рюкзак треба зняти. Можна використати його замість подушки - покласти під голову. В теплу погоду варто зняти взуття, полежати, положивши ноги на підвищення, це покращує кровообіг (під голову слід щось покласти).

8. Сильний вітер, туман, хуртовину, грозу найкраще перечекати, а після дощу треба йти обережно, користуючись палицею. Завали та буреломи найкраще обминати. Якщо такої можливості немає, то слід рухатись повільно й уважно, остерігатись гострих сучків, закиданих гілками ям. Якщо доводиться перестрибувати через перешкоду, спочатку перекиньте рюкзак. Розгойдувати всохлі, трухляві дерева небезпечно може відломитись верхівка або гілка і впасти на голову.

9. Річку найкраще переходити там, де швидкість течії найменша, де у воді немає каміння, колод, зручно виходити на берег, де річка розширюється, ділиться на рукави (там вона не така глибока, течія слабша). Стежка, що веде до води, може вказувати на брід, але це може бути і звірина стежка до водопою. Особливо, якщо вона не продовжується на протилежному березі. Брести через річку найкраще з жердиною, впираючись нею в дно. Ставлячи ногу, обмацують дно, шукають надійну опору (особливо на річці з камінням і з швидкою течією). Удвох, утрюх можна переправлятися, тримаючись за руки, плечі, талію. Гірські потоки переходять по камінню, що виступає з води, або по кладці.

10. Річку, вкриту кригою, слід переходити далі від місця, де в неї впадають притока або струмок. Товщина криги повинна бути не менше 10 см. Одну людину витримує крига завтовшки 5-7 см, групу людей - 10-12 см, легковий автомобіль - 25,2 см, вантажний автомобіль - 45 см, трактор - 70 см. Міцність її перевіряється ударом палиці. Про надійність криги свідчить відсутність тріщин, промий, повітряних пустот між кригою та водою. Найбільш міцний лід має синюватий або зеленкуватий відтінок. При відлигах, при дощі він стає білим, матовим, часто жовтуватим. Таке забарвлення свідчить про те, що лід не міцний, не надійний. Не можна підходити близько до промий і ополонки, стрибати на лід з берега. Якщо частина льоду не заповнена снігом, значить донедавна там була промий і вода ще не замерзла. До людини, яка провалилася, треба підповзти на животі, подати їй палку, ремінь, шарф і обережно тягти з води. Потерпілий повинен широко розкинути руки, щоб утриматись на поверхні, якщо допомоги чекати немає звідки - спокійно, без різких рухів вибиратися на міцний лід, плазувати до берега. Після цього треба переодягтися в сухе, випити гарячого чаю, звернутися до лікаря.

11 Болота бувають прохідні, важкопрохідні, непрохідні. Важливо відрізнити їх за зовнішніми ознаками. Перші вкриті суцільним мохом, густою осокою, видно підріст сосни. На других росте трава, серед моху є ковбані, трапляються поодинокі хирляві берізки, осики, чагарники. На третіх є очерет, трава ніби плаває в багнюці. Рухатись по болоту слід там, де є мурашники і кротові купини, густа трава серед осоки, сосна. Якщо під ногами "рухається" земля, то краще повернути назад, а якщо йти, то з палицею. До того, хто провалився, обережно підповзають, кидають йому шнур або простягають палицю. Іноді доводиться мостити гать. Зимою болото може замерзнути тільки на поверхні, йти по ньому

небезпечно. Взагалі, болото й трясовину найкраще обминати.

12. На ночівлю в лісі слід розташовуватись далі від сухостою, від підгнилих дерев (не ближче висоти дерева) - вони можуть несподівано, без видимих причин, впасти.

13. Небажане сусідство з мурашниками -- мурахи одразу почнуть обстежувати пристанище. У кущах більше комарів, кліщів.

14. Не бажано ночувати під кручею, під кроною дерева з великими відмираючими гілками, на березі гірського струмка в період дощів або танення снігу. Найкраще для ночівлі, привалу вибрати сухе та рівне місце, галявину, узлісся, в холодну пору - місце, захищене від вітру, освітлене сонцем, при жарі - у затінку. Звичайно, щоб поблизу була вода.

15. Не можна спати просто на землі навіть літом. На землю найкраще покласти сухі гілки шпилькових - спочатку більші, потім менші, ще менші, а зверху сіно чи солому. В дощову погоду краще робити курінь, зимою місце для постелі очищають від снігу. Поряд, за вітром (щоб не задував на постіль, не зносив вогонь), розкладають вогнище. На час сну верхній одяг знімають і накриваються ним.

16. Небезпечно купатись у незнайомій водоймі, лісовій річці чи озері, водойму спочатку треба добре оглянути і перевірити. Перед купанням слід відпочити, не входити у воду розігрітим. Не треба далеко запливати від берега - можна не розрахувати сили і потрапити в біду. Потрапивши в сильну течію, не пливіть проти неї, використайте її, щоб наблизитись до берега. Якщо вас затягло у вир, не лякайтесь, пірніть і, зробивши сильний ривок убік за течією, впливайте на поверхню. У незнайомому місці не стрибайте головою у воду.

17. Пити слід тільки чисту джерельну або криничну воду - без домішок, каламуті, осаду, піни, пливки, незвичного запаху і кольору. Забороняється використовувати воду з водойм, у яких помічена мертва риба або інші загиблі істоти. Не рекомендується їсти рибу, яка має присмак нафтопродуктів. У місцях, де буває багато людей, часто залишаються різні уламки, консервні банки, побитий скляний посуд - треба бути Обережним, щоб не поранитись об них.

18. Обережність слід проявляти біля крутих берегів, урвищ, уступів, печер - тут можливий обвал. У буреломному лісі довго затримуватись не треба. Зламані дерева часто утримуються тут, спираючись одне на одне, у будь-яку хвилину вони можуть впасти. Не можна розташовуватись біля вивернутих пеньків, дозволяти дітям гратися на таких пеньках і оглядати яму під корінням - пень може раптом повалитися на попереднє місце.

19. Якщо ви випадково потрапили в угіддя, де ведуть облавне полювання, вийдіть на видне місце і залишайтеся там до кінця облави.

20. Під час екскурсії (походу) можна проводити спостереження, робити малюнки, фотографувати, записувати на плівку голоси птахів. Не дозволяється рвати квіти, ламати гілки, виловлювати птахів, руйнувати їхні гнізда, нори, лігвища. Під час мандрівки не слід залишати сміття, на пунктах відпочинку для цього є відведені місця.

21. Руки в учнів мають бути вільними, для цього блокнот (для замалювання чи записів) і простий олівець утримуються на мотузці.

22. Найбільш цікаве, несподіване бачить у лісі той, хто ходить тихо, не шумить, не галасує.

IV. Вимоги безпеки після закінчення екскурсії чи походу

1. Після закінчення вистави, фільму виходити із залу у вказаних місцях. Виходити спокійно без криків і не штовхаючись.

2. Після закінчення екскурсії керівник групи повинен привести учнів на те місце, звідки починалась екскурсія, пересвідчитись у наявності всіх учнів, нагадати правила дорожнього руху, відпустити учнів додому і доповісти дирекції школи про закінчення екскурсії.

V. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

1. У випадку аварійної ситуації учнів виводять у безпечне місце, а потерпілому надають першу долікарську допомогу.

2. Якщо потерпілий перебуває у важкому стані, то необхідно викликати швидку допомогу.

Розроблено:

Фахівець з питань
охорони праці

О.Мізіонов